

Daň z příjmů fyzických osob

Ivana Pařízková

Daně z příjmů jsou daně, které se staly součástí daňové soustavy s účinností od 1.1.1993 s tím, že z hlediska subjektu tyto daně členíme na daň z příjmů fyzických osob a daň z příjmů právnických osob. Charakterizovat tyto daně lze jako daně přímé, a to důchodového typu. Ve svém článku se budu zabývat základními instituty daně z příjmů fyzických osob, protože je tato daň bezpochyby nejznámější daní daňového systému, což je způsobeno faktem, že zatímco s ostatními typy přímých daní se daňový poplatník setkává nahodile, s daní z příjmů až na určité specifické skupiny obyvatel se setkává každý.

Daně z příjmů jsou z hlediska podílu na celkovém daňovém indexu druhou nejdůležitější položkou státního rozpočtu po nepřímých daních (daní z přidané hodnoty a spotřebních daních). Adresát výnosu daní z příjmů není podle platných rozpočtových pravidel pouze jeden, vedle státního rozpočtu se na příjmech podílejí také obce, resp. rozpočty okresních úřadů.¹

Z hlediska daně z příjmů fyzických osob její výnos plyne do rozpočtu obcí a pokud se jedná o daň z příjmů ze závislé činnosti tak tento výnos se rozděluje mezi státní rozpočet, rozpočty okresních úřadů a rozpočty obcí.

Při rozboru zákona o daních z příjmů je nezbytné zdůraznit některé vstupní předpoklady, jež jsou v zákoně obsaženy. Daňová reforma počítala s univerzálností daně z příjmů a s oddělením příspěvků na pojištění od daňových povinností. Výchozím bodem při stanovení sazeb daně z příjmů fyzických osob byl před-

poklad, že součet daně a příspěvků pojišťovacích fondů nebude v globálním měřítku vyšší než minulá sazba daně ze mzdy. Stanovení výše daně je vždy citlivou otázkou, protože daně zajišťují chod státu a nezbytné sociální potřeby. Oddělení pojistného do fondů sociálního pojištění, fondu zdravotního pojištění a fondu zaměstnanosti zaručuje, že tyto peněžní prostředky budou využity k účelům k tomu určeným.

PRÁVNÍ ÚPRAVA DANĚ Z PŘÍJMŮ FYZICKÝCH OSOB

Základním právním předpisem upravujícím problematiku daní z příjmů je zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona ČNR č. 35/1993 Sb., zákona ČNR č. 96/1993 Sb., zákona č. 157/1993 Sb., zákona č. 196/1993 Sb., zákona č. 323/1993 Sb., zákona č. 42/1994 Sb., zákona č. 85/1994 Sb., zákona č. 114/1994 Sb., zákona č. 259/1994 Sb., zákona č. 32/1995 Sb., zákona č. 87/1995 Sb., zákona č. 118/1995 Sb., zákona č. 149/1995 Sb., zákona č. 248/1995 Sb., zákona č. 316/1996 Sb., zákona č. 18/1997 Sb., zákona č. 151/1997 Sb., zákona č. 209/1997 Sb., zákona č. 210/1997 Sb., zákona č. 227/1997 Sb., zákona č. 111/1998 Sb., 149/1998 Sb., zákona č. 168/1998 Sb., zákona č. 333/1998 Sb., zákona č. 63/1999 Sb., zákona č. 129/1999 Sb., zákona č. 170/1999 Sb., zákona č. 225/1999 Sb., zákona č. 3/2000 Sb., zákona č. 17/2000 Sb., zákona č. 27/2000 Sb., zákona č. 72/2000 Sb., zákona

¹ BAKEŠ, M.: Finanční právo, 2. přepracované a rozšířené vydání, C.H.Beck 1999, str. 133.

č. 100/2000 Sb., zákona č. 103/2000 Sb.²

Na pohled je viditelná ta skutečnost, že je každoročně přijímána řada novel zákona o daních z příjmů, kdy důvodem těchto dílčích změn je ta skutečnost, že předpokladem pro vstup České republiky do Evropské unie je i postupná harmonizace daňových systémů.

Při aplikaci zákona se dále vychází ze zákona ČNR č. 593/1992 Sb., o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů, vzpzd. a dalších právních předpisů především vyhlášek MF, opatření MF a současně i sdělení MF a dále je třeba postupovat dle pokynů MF uveřejňovaných ve finančních zpravodajích (pod označením D).

Z výše uvedeného vyplývá, že orientace v právních předpisech týkajících se uplatňování jednotlivých ustanovení zákona o daních z příjmů je značně složitá, je nutné však vycházet ze znění zákona publikovaného ve sbírce zákonů.

Zákon o daních z příjmů se člení na šest částí, přičemž první část se zabývá zdaněním příjmů fyzických osob, druhá část formuluje podmínky pro zdanění příjmů právnických osob, třetí část zákona obsahuje daňové podmínky, které jsou pro fyzické a právnické osoby společné. Čtvrtá část je přejatou částí ze zákona o správě daní a poplatků nesoucí název „Zvláštní ustanovení pro vybírání daně z příjmů“, část pátá – Zmocnění pro Ministerstvo financí a část šestá jsou přechodná a závěrečná ustanovení. Nedílnou součástí zákona je přílohová část, jež obsahuje třídění hmotného a nehmotného majetku do odpisových skupin.

Část první zákona vymezuje okruh poplatníků, předmět daně, osvobození od daně, daňový základ, výdaje nutné na zajištění, dosažení a udržení příjmů, nezdanitelnou část ze základu daně a sazby daně. Druhá část zákona upravuje kdo je poplatníkem daně z příjmů právnických osob, předmět daně, osvobození od daně, základ daně a daňovou sazbu. Třetí část nazvaná společná ustanovení pro daň z příjmů fyzických osob a právnických osob je dále specifikován zdroj příjmů, základ daně, výdaje (náklady) vynaložené na zajištění, dosažení a udržení zdanitelných příjmů a dále institut výdajů, které nelze uznat pro daňové účely. Dalším důležitým ustanovením jsou odpisy hmotného a nehmotného majetku, položky odčitatelné od základu daně, sleva na dani a zvláštní sazba daně. Čtvrtá část se týká vztahu poplatníků a plátců v rámci podávání daňového příznání, placení daně a záloh na daň, vybírání daně ve formě srážky, zajištění daně, vyloučení dvojího zdanění příjmů ze zahraničí, roční zúčtováním záloh, odpovědností a povinností plátců daně.

ZÁKLADNÍ INSTITUTY DANĚ Z PŘÍJMŮ FYZICKÝCH OSOB

Zákon o daních z příjmů, jak jsem již uvedla výše, vymezuje okruh poplatníků, předmět daně, osvobození od daně, základ daně, výdaje nutné na dosažení, zajištění a udržení příjmů, nezdanitelnou část ze základu daně a sazby daně.

DAŇOVÝ SUBJEKT

Pojem daňový subjekt je vymezen v § 6 zákona o správě daní a poplatků (dále jen ZSDP), kde je charakterizován jako poplatník, plátce a právní nástupce fyzické a právnické osoby, která je jako daňový subjekt uvedena v zákoně. Zákon o daních z příjmů (dále jen ZDP) uvádí poplatníky v § 2, kde stanoví, že poplatníky daně z příjmů fyzických osob jsou fyzické osoby, přitom nerozhoduje, zda se jedná o osobu zapsanou či nezapsanou v obchodním rejstříku, může jím být i osoba nezletilá, osoba, která byla rozhodnutím soudu omezena či zbavena způsobilosti k právním úkonům, přičemž za tyto osoby jedná zákonný zástupce nebo opatrovník. Jde tedy o takovou fyzickou osobu, jejíž příjmy jsou přímo podrobeny dani. Problém je pouze v určení toho, které příjmy se budou zdaňovat v ČR a které v zahraničí. Výchozím pro toto určení je závislost na bydliště tzv. rezidence poplatníka, což znamená, že je třeba přesně určit podmínky toho, které stanoví rezidenci neboli domicil poplatníka, tzn. ve kterém státě bude tento příjem zdaňován. Definice rezidenta a nerezidenta je uvedena v § 2 ZDP, pokud smlouva o zamezení dvojího zdanění nestanoví jinak.³

Poplatníci daně z příjmů fyzických osob dělíme následovně:

- daňoví rezidenti neboli daňoví tuzemci, jako fyzické osoby, které mají na území ČR bydliště nebo se zde obvykle zdržují a kteří zdaňují v ČR jak příjmy ze zdrojů na území ČR, tak i příjmy plynoucí ze zdrojů v zahraničí hovoříme o nich také jako o osobách s tzv. neomezenou daňovou povinností. Tato zásada neplatí v případě, že se zde fyzická osoba zdržuje za účelem léčení či studia nebo je zahraničním odborníkem. Zahraničním odborníkem je fyzická osoba s bydlištěm v zahraničí, která byla zahraničním subjektem vyslána jako expert (odborník) se specifickými znalostmi, aby poskytla odbornou pomoc fyzické nebo právnické osobě se sídlem nebo bydlištěm na území ČR nebo stálé provozovně.⁴

² Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, vzpzd.

³ Srovnej: BAKEŠ, M. a kol.: Finanční právo, 2. přepracované vydání, C.H.Beck, Praha, str. 133.

⁴ SALAČOVÁ, M., SEDLÁKOVÁ, E.: Daň z příjmů v praxi, C.H.Beck, Praha, 1996, str. 3.

- daňoví nerezidenti jsou osoby, které se nezahrnují do první skupiny nebo ti, o nichž tak stanoví mezinárodní smlouvy. Tito zdaňují pouze příjmy ze zdrojů v ČR a hovoříme o nich jako o osobách majících omezenou daňovou povinnost.⁵

Poplatníkem, který se obvykle zdržuje na území ČR, je osoba, která zde pobývá alespoň 183 dnů, a to buď souvisle anebo v několika souvislých blocích. Do rozhodných dnů se započítávají i dny příjezdů a odjezdů, byl je to jen půlden. Bydlištěm je pak místo, kde má poplatník stálý byt za okolností, ze kterých lze usuzovat na jeho úmysl trvale se v tomto bytě zdržovat, zde je opět vidět volnost ustanovení, protože není rozhodné ani trvalé bydliště či vlastnictví bytu.

Zdroje příjmů na území ČR se v případě nerezidentů posuzují na základě ustanovení § 22 ZDP kde se takovým příjmem rozumí jak příjem peněžní, tak i nepeněžní plnění přijaté poplatníkem.

Kritéria posuzování daňového rezidentství jsou ve státech Evropské unie velmi podobná a proto se může také některým fyzickým osobám (např. osoba má bydliště v ČR, ale převážně se zdržuje v jiném státě) stát, že by příjmy byly zdaněny v obou státech. Tuto situaci řeší mezinárodní smlouvy o zamezení dvojího zdanění, které stanoví pravidla pro určení daňového domicilu jako pojmu nadřazeného rezidentství. ČR má uzavřeny smlouvy o zamezení dvojího zdanění se všemi členskými státy Evropské unie.

PŘEDMĚT DANĚ

Obecně předmětem daně je souhrn určitých právních skutečností, na které právní norma váže zásadní právní povinnost, v našem případě daňovou povinnost. Co je a není předmětem daně je v ZDP vymezeno pozitivním způsobem tzn. které příjmy jsou předmětem daně – § 3 odst. 1 ZDP a negativním způsobem, což znamená, které příjmy nejsou předmětem daně – § 3 odst. 4, § 6 odst. 7 a 11, § 7 odst. 12 ZDP. Příjmem se přitom rozumí příjem peněžní, nepeněžní (naturální) či dosažený směnou (např. dva poplatníci si navzájem zdarma poskytují své služby), včetně darů. Nepeněžní příjem je oceňován na základě zákona č. 151/1997 Sb. o oceňování majetku, pokud ZDP nebo zvláštní předpis nestanoví jinak.

Předmětem daně z příjmů fyzických osob jsou:

- a) příjmy ze závislé činnosti a funkční požitky § 6
- b) příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti § 7
- c) příjmy z kapitálového majetku § 8
- d) příjmy z pronájmu § 9

- e) ostatní příjmy § 10⁶

ad a) **Příjmy ze závislé činnosti a funkční požitky** – mezi tento druh příjmů na základě § 6 ZDP patří například příjmy ze současného nebo dřívějšího pracovního, služebního, členského či jiného obdobného poměru, ve kterém je poplatník povinen dbát příkazů plátce. Dále pak příjmy za práci členů družstev, společníků a jednatelů společností s ručením omezeným nebo komanditistů v komanditní společnosti a příjmy poplatníka, které mu plynou v souvislosti s výkonem závislé činnosti, i když jsou vypláceny jako náhrada nebo odškodnění plátcem, u kterého poplatník nevykonává práci či funkci, platy členů vlád, poslanců, senátorů, platy vedoucích ústředních orgánů státní správy, odměny za výkon funkce v orgánech obcí, občanských a zájmových sdruženích. Poplatník je obecně v tomto případě nazýván zaměstnancem, plátce je zaměstnavatel, resp. zaměstnavatelova mzdová účtárna.

V zákoně jsou také uvedeny příjmy, které se za předmět daně nepovažují. Jsou jimi např. náhrady cestovních výdajů, poskytovaných v souvislosti s výkonem závislé činnosti, nepovažují se a předmětem daně nejsou náhrady za opotřebení vlastního náradí, zařízení a předmětů potřebných pro výkon práce, které jsou poskytovány zaměstnancům na základě zvláštního zákona (Zákoník práce).

Zákon současně přímo u tohoto druhu příjmu taxativně vyjmenovává příjmy, které se sice za předmět daně považují, ale jsou od daně osvobozeny. Jde např. o částky vynaložené zaměstnavatelem na doškolování zaměstnanců.

ad b) **Příjmy z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti** upravuje § 7 ZDP a patří sem:

Příjmy z podnikání jsou:

- příjmy ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství,
- příjmy ze živností,
- příjmy z jiného podnikání dle zvláštních předpisů (např. zákon o advokacii apod.),
- podíly společníků veřejné obchodní společnosti a komplementářů komanditní společnosti na zisku.

Příjmy z jiné samostatné výdělečné činnosti:

- příjmy z užití či poskytnutí práv z průmyslového nebo duševního vlastnictví, autorských práv včetně práv příbuzných právu autorskému, a to včetně příjmů z vydávání, rozmnožování a rozšiřování literárních a jiných děl vlastním nákladem,
- příjmy z výkonu nezávislých povolání, které není živností ani podnikání podle zvláštních

⁵ Srovnej: PELC, V.: Malá daňová encyklopedie, Linde Praha, 1996, str. 122.

⁶ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, vzpzd.

předpisů,

- příjmy znalců a tlumočnicků, zprostředkovatelů kolektivních sporů a rozhodců za činnosti podle zvláštních předpisů.

Tento druh příjmů je zdaňován buď ze samostatného základu daně, nebo po odečtení výdajů jako dílčí základ daně. Příjmy za příspěvky do novin, časopisů, rozhlasu nebo televize plynoucí ze zdrojů na území ČR tvoří samostatný základ daně pro zdanění zvláštní sazbou (10%) pokud jde o příjmy z užití nebo poskytnutí práv z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, včetně práv příbuzných právu autorskému a úhrn těchto příjmů od téhož plátce nepřesáhne v kalendářním měsíci částku 3.000,- Kč. Dále samostatným základem daně pro zdanění zvláštní sazbou (25%) jsou pro poplatníky, kteří nemají na území ČR bydliště ani se zde obvykle nezdržují příjmy z úhrad PO nebo FO se sídlem nebo bydlištěm na území ČR plynoucí zejména za poskytnutí nebo užití výkonu práva z průmyslového vlastnictví, úplaty za užití práva autorského nebo práva příbuzného, příjmy z nezávislé činnosti přednášejícího umělce, architekta, sportovce aj.

ad c) **Příjmy z kapitálového majetku** – jsou zejména

- podíly na zisku – dividendy, úroky a jiné požitky z cenných papírů, podíly na zisku z členství v družstvech,
- podíly z účasti tichého společníka na podnikání,
- úroky, výhry a jiné výnosy z vkladů na vkladních knížkách a úroky z peněžních prostředků na vkladovém účtu,
- výnosy z vkladních listů a listů jim na roveň postavených,
- dávky penzijního připojištění se státním příspěvkem snížené o zaplacené příspěvky,
- úroky a jiné výnosy z poskytnutých úvěrů a půjček, úroky z prodlení,
- výnosy ze směnec nebo příjmy z prodeje předkupního práva na cenné papíry.

Všechny tyto druhy příjmů se zdaňují rozdílně a to podle toho zda tvoří samostatný, či dílčí základ daně.

ad d) **Za příjmy z pronájmu** se považují příjmy z pronájmu nemovitostí či jejich částí, bytů nebo jejich částí a příjmy z pronájmu movitých věcí kromě příležitostného pronájmu podle § 10 odst. 1 písm. a) jsou upraveny v § 9 ZDP. Tyto příjmy, pokud plynou manželům z bezpodílového spoluvlastnictví (dnes dle novely občanského zákoníku společné jmění), se zdaňují jen u jednoho z nich.

ad e) **Ostatní příjmy** jsou uvedeny demonstrativním výčtem v § 10 ZDP jako příjmy zvětšující majetek fyzické osoby a mají ve většině případů jednorázový charakter. Do tohoto druhu příjmů patří zejména:

- příjmy z příležitostných činností, včetně příležitostného pronájmu nebo příležitostné zemědělské výroby, která není provozována podnikatelem či samostatně hospodařícím rolníkem,
- příjmy z převodu vlastních nemovitostí nebo věcí movitých, pokud se na ně nevztahuje osvobození od daně,
- přijaté výživné, důchody a obdobné opakující se požitky, pokud nejsou od daně osvobozeny,
- vypořádací podíl při zániku účasti na obchodní společnosti s výjimkou společníka veřejné obchodní společnosti a komplementáře komanditní společnosti nebo podíl člena družstva na likvidačním zůstatku při likvidaci družstva,
- výhry v loteriích, sázkách a podobných hrách, výhry z reklamních soutěží a slosování a ceny ze soutěží, pokud na ně nedopadá osvobození od daně,
- příjmy plynoucí manželům ze společného jmění se opět zdaňují jen u jednoho z nich.

Předmětem daně z příjmů fyzických osob například nejsou (§ 3 ZDP)

- příjmy získané nabytím akcií nebo podílových listů, zděděním, darováním nebo vydáním nemovité nebo movité věci a to s výjimkou příjmů z těchto věcí plynoucích a s výjimkou darů přijatých v souvislosti s výkonem činnosti dle § 6 nebo § 7 ZDP. Předmětem daně není příjem získaný nabytím daru, který získala v souvislosti s provozem fyzická osoba provozující školská a zdravotnická zařízení a zařízení na ochranu opuštěných zvířat a ohrožených druhů zvířat,
- úvěry a půjčky,
- náhrady cestovních výdajů poskytované v souvislosti s výkonem závislé činnosti do výše stanovené např. zákonem o cestovních náhradách,
- hodnota osobních ochranných pracovních prostředků, mycích čistících a dezinfekčních prostředků, hodnota stejnokrojů, hodnota pracovního oblečení určeného zaměstnavatelem pro výkon zaměstnání,
- částky přijaté zaměstnancem zálohově od zaměstnavatele, aby je jeho jménem vydal nebo částky, kterými zaměstnavatel hradí zaměstnanci prokázané výdaje, které zaměstnanec vynaložil ze svého tak, jako by je vynaložil přímo zaměstnavatel,
- náhrady za opotřebení vlastního nářadí, zařízení a předmětů potřebných pro výkon práce poskytované zaměstnanci dle zákoníku práce,
- náhrady výdajů poskytované v souvislosti s výkonem funkce, na které vzniká nárok podle zvláštních předpisů, s výjimkou náhrady ušlého příjmu,
- náhrady cestovních výdajů poskytovaných spo-

lečnkům veřejných obchodních společností a komplementářům komanditních společností do výše stanovené zákonem o cestovních náhradách.

OSVOBOZENÍ OD DANĚ

Institut osvobození od daně z příjmů je určen k tomu účelu, aby určitý okruh příjmů podléhajících dani z příjmů fyzických osob (tj. ty, jež jsou předmětem daně), byl za určitých, v zákoně uvedených podmínek nezdaněn. Lze říci, že z hlediska zahrnutí příjmů do daňového priznání není mezi příjmem, který není předmětem daně, a příjmem od daně osvobozeným, žádný rozdíl, neboť žádný z těchto příjmů nevstupuje do základu daně.

Od daně z příjmů fyzických osob jsou osvobozeny například:

- příjmy z prodeje nemovitostí – ty se dotýkají velkého počtu jak podnikatelů, tak i ostatních. Jde obecně za podmínek stanovených zákonem zejména o příjmy z prodeje bytů, příjmy z prodeje ostatních nemovitostí, příjmy z prodeje nemovitostí nabytých v restituci, ale podmínkou je doba vlastnictví.
- příjmy z prodeje movitých věcí – toto osvobození se nevztahuje na příjmy z prodeje motorových vozidel, letadel a lodí, nepřesahující doba mezi nabytím a prodejem dobu jednoho roku.
- přijaté náhrady – například o náhrady škody, náhrada nemajetkové újmy nebo plnění z pojištění majetku.
- ceny z veřejných a reklamních soutěží a reklamního slosování – kde jejich hodnota nesmí přesáhnout 10.000,- Kč, výjimkou jsou poplatníci u nichž je sportovní činnost podnikání.
- příjem nabytý z různého sociálního plnění – například dávky z nemocenského pojištění, služby sociální péče, sociální dávky příslušníkům ozbrojených sil apod.
- příjem ve formě výživného.
- příjmy osvobozené v rámci ekologických aktivit.
- dotace a to ze státního rozpočtu, z rozpočtu měst a obcí, ze státních fondů atd.
- příjmy z prodeje cenných papírů, příjmy v rámci kuponové privatizace.
- úroky – zejména úroky z vkladů ze stavebního spoření, úrokové výnosy z hypotečních zástavních listů apod.
- odměny vyplácené zdravotní správou např., dárce krve nebo jiných biologických materiálů.
- příjmy poskytované občanům v souvislosti s vý-

konem civilní služby.

- příjmy z převodu členských práv družstva, z převodu majetkových podílů na transformovaném družstvu nebo z převodu účasti na obchodních společnostech.

Další příjmy osvobozené od daně z příjmů fyzických osob jsou uváděna v ZDP přímo v souvislosti s jednotlivými druhy příjmů. To znamená, že toto osvobození neplatí obecně pro všechny, ale jen pro některé skupiny příjmů. Jde tedy konkrétně o osvobození příjmů v souvislosti s:

Ad a) příjmy ze závislé činnosti – § 6 odst. 9 se jedná například o částky vynaložené zaměstnavatelem na doškolení zaměstnanců, hodnota stravování a hodnota nealkoholických nápojů poskytovaných jako nepeněžní plnění zaměstnavatelem zaměstnancům ke spotřebě na pracovišti, peněžní příspěvky ve stejnojmenných záležitostech, pro zdaňovací období roku 2000 lze také poprvé použít osvobození pro příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění do určité výše apod.

Ad b) ostatní příjmy – § 10 odst. 3 ZDP, kde jde o příjmy dle odst. 1.

písm. a), pokud jejich úhrn nepřesáhne u poplatníka ve zdaňovacím období 10.000,- Kč a

písm. b) výhry z loterií, sázek a podobných her podle zákona o loteriích.

ZÁKLAD DANĚ

Základ daně jako pojem je taxativně vymezen přímo v ZDP v § 5 a to tak, že základem daně je částka, o kterou příjmy plynoucí poplatníkovi v kalendářním roce přesahují výdaje prokazatelně vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení. Toto je definice obecná, dále jsou jednotlivé základy daně stanoveny u jednotlivých druhů příjmů v § 6–10 ZDP. Jestliže poplatníkovi za zdaňovací období plyne dva a více druhů příjmů, je základem daně součet dílčích základů daně zjištěných na základě jednotlivých příjmů, relativně samostatně posuzovaných částí, tj. do pěti dílčích daňových základů a to dle jednotlivých druhů příjmů.

Naopak pokud výdaje přesáhnou u poplatníka příjmy, jde o daňovou ztrátu, o kterou se sníží úhrn dílčích základů daně zjištěných podle jednotlivých druhů příjmů.

Do základů daně se nezahrnují příjmy osvobozené od daně a příjmy, pro které je stanoveno, že se z nich vybírá daň zvláštní sazbou dle § 36 ZDP ze samostatného základu daně, s výjimkou případů, kdy se daň vybírá srážkou podle zvláštní sazby započte na celkovou daňovou povinnost.⁷

Od dosažených příjmů se odpočítávají výdaje, a to

⁷ BAKEŠ, M.: Finanční právo, 2. přepracované a rozšířené vydání, C.H.Beck 1999, str. 133.

různě podle toho, o jaký druh příjmu se jedná, ale zpravidla se uplatňují výdaje prokazatelně vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmů. Je také možnost u některých druhů příjmů uplatnit výdaje skutečné tzn. v prokázané výši, nebo paušální částkou, která je stanovena zákonem o daních z příjmů.

Dílním základem daně u příjmů ze závislé činnosti a funkčních požitků jsou příjmy snížené nebo zaměstnancem uhrazené částky pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, které je povinen podle zvláštních předpisů zaplatit zaměstnanec.

Dílním základem daně u příjmů z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti jsou tyto příjmy snížené o výdaje vynaložené na jejich zajištění, dosažení a udržení.

Příjmy z kapitálového majetku tak, jak jsou výše uvedeny, jsou ve většině případů samostatným základem daně pro zdanění zvláštní sazbou daně, a to za předpokladu, že plynou ze zdrojů na území ČR. Dílním základem daně u příjmů z kapitálového majetku jsou – nesnížené o výdaje např. úroky a jiné výnosy z poskytnutých půjček, úroky z prodlení, poplatků z prodlení, apod.

Dílním základem daně u příjmů z pronájmu nemovitostí nebo bytů a příjmu z pronájmu movitých věcí, mimo příležitostného pronájmu, jsou tyto příjmy snížené o výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení. Jestliže poplatník tyto výdaje neuplatní skutečně má možnost uplatnit je ve formě paušální částky a to 20 %.

Dílním základem daně u ostatních příjmů je příjem snížený o výdaje prokazatelně vynaložené na jeho dosažení. Jestliže jsou výdaje spojené s jednotlivým druhem příjmu vyšší než příjem, k rozdílu se nepřihlíží.

Ne všechny příjmy se ale zdaňují v rámci celkového daňového základu, který je součtem dílních daňových základů, ale některé z nich tvoří samostatné základy daně, které se zdaňují každý zvlášť prostřednictvím zvláštní sazby daně srážkou daně přímo u zdroje. Samostatné daňové základy mohou tvořit pouze příjmy ze zdrojů na území ČR. Srážku daně provádí subjekt, který příjem tvoří samostatný daňový základ vyplácí.

Základ daně se snižuje o položky snižující základ daně neboli tzv. odpočitatelné položky, a ty můžeme označit jako standardní a nestandardní, byť sám zákon přitom nemluví o odpočtech, ale o nezdanitelných částkách základu daně a tyto vymezuje § 15:

Standardní odpočty částečně zohledňují sociální postavení poplatníka a uplatňují se v paušální, zákonem stanovené výši patří sem:

- nezdanitelné minimum ve stanovené roční výši uplatní každý poplatník v částce 34.920,- Kč,
- odpočet na dítě žijící v domácnosti s poplatníkem 21.600,- Kč ročně,

- odpočet na manžela (manželku), pokud nemá dostatečně vysoký vlastní příjem a to ve výši 19.884,- Kč ročně,
- odpočet na invaliditu, který se přiznává poplatníkům pobírajícím plný invalidní důchod ve výši 13.080,- Kč či částečný invalidní důchod ve výši 6.540,- Kč, včetně odpočtu pro držitele průkazů zvlášť těžce postiženého s průvodcem ve výši 45,780,- Kč ročně,
- odpočet pro studenta denního studia, jež se připravuje soustavně na budoucí povolání studiem ve výši 10.464,- Kč ročně.

Přitom platí zásada, že jedna vyživovaná osoba může být současně uplatněna jen jednou. To znamená, že například odpočet na vyživované dítě může uplatnit pouze jeden z poplatníků, se kterými dítě žije ve společné domácnosti – tradičně jeden z rodičů.

Pokud nejsou splněny podmínky pro uplatnění standardního odpočtu po celé zdaňovací období, pak se započítá jedna dvanáctina standardního odpočtu za každý měsíc, ve kterém podmínky pro uplatnění byly splněny k jeho prvnímu dni.

Nestandardní odpočty se na rozdíl od standardních se neuplatňují v paušální částce, ale v prokázané výši. Jejich výše však může být limitována. Zákon umožňuje fyzickým osobám uplatnit dle § 15 odst. 8–12 tyto nezdanitelné částky:

- dary na veřejně prospěšné účely (např. věda, kultura, zdravotnictví, ekologie apod. dary jsou podmíněny zda jde o dar fyzické či právnické osobě a výše je limitována nejméně 1.000,- Kč, nebo minimálně 2% ze základu daně maximálně však 10% ze základu daně)
- úroky z úvěrů na bytové potřeby a to z úvěrů hypotečních nebo úvěrů ze stavebního spoření
- odpočet v souvislosti s placením příspěvku na penzijní připojištění se státním příspěvkem (poprvé pro zdaňovací období roku 2000)
- daňová ztráta, která vznikla za předchozí zdaňovací období nebo jeho část, a to nejdéle v sedmi zdaňovacích obdobích následujících bezprostředně po období, za které se ztráta vyměřuje (§ 34 odst. 1, 2 ZDP).

Jak již bylo uvedeno výše, základ daně se zjistí v podstatě odečtením výdajů od příjmů. Jde o výdaje, resp. náklady vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmů, které jsou dále ještě specifikovány ve společných ustanoveních ZDP, konkrétně v § 24 (pozitivní vymezení) a v § 25 (negativní vymezení demonstrativním výčtem). Takové uplatnitelné výdaje se odečtou ve výši prokázané poplatníkem a ve výši stanovené zákonem. Nelze uplatnit výdaje, které již byly uplatněny v minulých zdaňovacích obdobích. Vzhledem k velkému množství uznatelných výdajů, resp. i neuznatelných výdajů uvedu pouze některé.

Uznatelné výdaje například jsou:

- a) odpisy hmotného a nehmotného majetku
- b) příspěvky právníkům osobám, pokud povinnost členství vyplývá ze zvláštního zákona
- c) pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění do výše pojistného vypočteného sazbou bez jeho zvýšení z maximálního základu daně, konkrétně pojistné placené veřejnou obchodní společností za společníky této společnosti, komanditní společností za komplementáře, poplatníkem majícím příjmy ze samostatné výdělečné činnosti a z podnikání, poplatníkem majícím příjmy z pronájmu a zaměstnavatelem.
- d) zaplacená daň z nemovitostí
- e) výdaje na pracovní a sociální podmínky zaměstnanců
- f) výdaje na pracovní cesty
- g) výdaje vzniklé v důsledku živelních pohrom
- h) výdaje na zabezpečení požární ochrany
- i) částky náhrad cestovních výdajů do určité výše atd.
- j) výdaje, resp. náklady na provoz vlastního zařízení k ochraně životního prostředí
- k) paušální částky hrazené zaměstnavatelem zaměstnanci
- l) výdaje vynaložené po 1.1.1997 na rekonstrukci uměleckého díla za podmínek stanovených zákonem
- m) příspěvek zaměstnavatele na penzijní připojištění se státním příspěvkem poukázaný na účet zaměstnance u penzijního fondu, maximálně ve výši 3% vyměřovacího základu zaměstnance na pojistné na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti.

Výdaje, které nelze uznat pro daňové účely:

- a) výdaje na zvýšení základního jmění
- b) vyplácené podíly na zisku
- c) přírážky k základním sazbám poplatků za znečištění ovzduší
- d) výdaje nad limity stanovené ZDP nebo zvláštními předpisy
- e) manka a škody přesahující náhrady s výjimkou uvedenou v § 24
- f) daň dědickou, darovací, daň z příjmů a obdobné daně zaplacené v zahraničí s výjimkou uvedenou v § 24 odst. 2 písm. ch)
- g) výdaje na reprezentaci (především pohoštění, občerstvení, dary)
- h) výdaje na osobní potřebu poplatníka apod.
- i) přírážky k základním sazbám poplatků za zne-

čištění ovzduší

- j) přírážky k základním poplatkům, resp. úplatám za vypouštění odpadních vod
- k) tvorba rezervních a ostatních účelových fondů
- l) výdaje na osobní potřebu poplatníka
- m) penále a pokuty s výjimkou smluvních pokut a úroků či poplatků z prodlení⁸

SAZBA DANĚ

Obecně výše daně je stanovena její sazbou tzn. daňová sazba je měřítkem, pomocí něhož se stanoví z daňového základu daň.

Sazby můžeme dělit na:

- a) pevnou – tato sazba je stanovena absolutní částkou na jednotku základu daně, tj. nereaguje na změnu v hodnotě základu daně
- b) procentní – sazba je vztažena k základu daně, který je hodnotově vyjádřen. Může být:
 - lineární (bude sražena určitá částka z vyplácených dividend bez ohledu na výši vyplácené dividendy)
 - progresivní (procento daně roste s velikostí daňového základu) – právě tento typ sazby je typický pro daně z příjmů fyzických osob v evropských zdaňovacích systémech, včetně ČR.

V ČR je u fyzických osob určena *sazba progresivně klouzavá*, tj. daňový základ se rozloží na jednotlivé části a ty se zdaňují procentem příslušným pro každé pásmo. Sazba daně z příjmů fyzických osob se rozdělila dle § 16 ZDP od 1. 1. 2000 do čtyř pásem.

V § 36 pak ZDP upravuje ještě *zvláštní sazby daně* z příjmů plynoucích ze zdrojů na území ČR pro poplatníky s omezenou daňovou povinností s výjimkou stálé provozovny.

Daň vypočtená dle výše uvedeného nemusí být ještě konečnou daňovou povinností. Daň je možno dále snížit o slevu na dani (§ 35 ZDP), konkrétně v českých podmínkách lze použít pouze jeden typ slevy a to pro poplatníky, kteří zaměstnávají pracovníky se změněnou pracovní schopností.

Daň z příjmů fyzických osob se nepředepíše a neplatí, pokud nepřesáhne 100,- Kč nebo celkové zdaňitelné příjmy nečiní více než 10.000,- Kč (to neplatí v případě, že se daň nebo zálohy na ni vybírají srážkou – § 38b ZDP).

Závěrem tohoto nastínění právní úpravy daně z příjmů fyzických osob v ČR je třeba ještě zmínit problematiku placení daní. V našich podmínkách, stejně jako ve většině států Evropské unie, je daň placena ve formě *záloh* s následným konečným vyrovnáním daňo-

⁸ Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, vyzpzd.

vé povinnosti po skončení zdaňovacího období. Zálohy se platí de facto v průběhu zdaňovacího období, kterým je kalendářní rok a to dle výše příjmů polo-

letně, čtvrtletně nebo měsíčně. Zálohy nemusí platit poplatníci, jejichž poslední známá daňová povinnost nepřesáhla 20.000,- Kč.